

▲ Torza starých stromů jsou v lesích útočištěm mnoha vzácných druhů, včetně netopýrů. Foto Přemysl Tájek.

Netopýr stromový – nový druh netopýra pro Karlovarský kraj

Přemysl Tájek a Pavla Tájková, ZO ČSOP Kladská

Když jsme loni čtenářům Arniky představovali netopýra nejmenšího, který do té doby nebyl z Karlovarského kraje znám, slibovali jsme ještě jeden významný nález. Záměrně jsme s jeho uveřejněním otáleli – předpokládali jsme totiž, že se nám během dalšího roku podaří shromáždit větší množství záznamů. Naše očekávání se však ani přes poměrně intenzivní snahu nesplnilo. Představujeme vám tedy další vzácný druh savce pro náš region – netopýra stromového (*Nyctalus leisleri*). Radost z toho nám však trochu kalí poznání, že jde o druh pravděpodobně opravdu velmi vzácný.

Netopýr stromový, na rozdíl od většiny ostatních našich netopýrů, je věrný svému jménu a přebývá především ve stromových dutinách, a to nejen přes léto, ale i v zimě. Tradiční metody výzkumu jako je sledování netopýrů na zimovištích ve starých štolách či sklepeních nám tedy vůbec neumožňují tento druh zaznamenat. Jeho výskyt se nám tak podařilo odhalit až s použitím ultrazvukového detektoru, tedy zařízení, díky

kterému můžeme netopýří hlasy slyšet a nahrávat a následně je analyzovat v počítači.

Ani moderní technika však není všemocná. Hlas netopýra stromového může být totiž někdy velmi podobný hlasům jiných běžnějších druhů netopýrů. Během pořizování nahrávky je proto důležité zaznamenat nejen samotný hlas, ale i některé další indicie, které mohou být pro správné určení netopýrů důležité – především velikost netopýra, způsob a výšku letu a lovecký biotop. A k tomu už je zapotřebí značná terénní zkušenost i dobré znalosti o chování zvířat a o jejich stanovištních nárocích. Stejně jako má každý náruživý a zkušený rybář svůj zaručený recept, jak chytit kapitálního sumce nebo štika, mají i “netopýráři” svoje osvědčené “finty”. Nám svůj recept prozradil doc. Tomáš Bartoníčka. Poradil nám, že netopýří stromová často vylutují ze svých úkrytů ještě před setměním a charakteristickým způsobem poletují podél rozhraní starých lesních porostů a pasek, kde jsou pak poměrně nápadní.

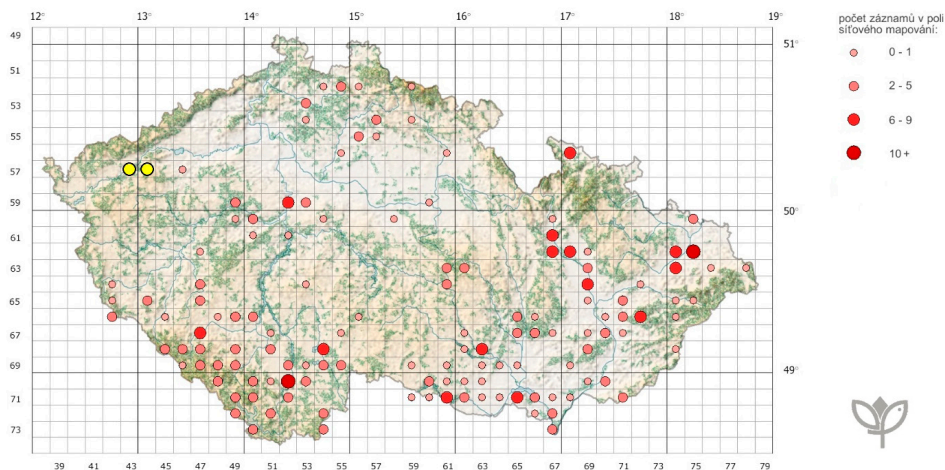

▲ Netopýr stromový má, podobně jako netopýr rezavý, nápadně širokou hlavu a krátké masité tmavé uši se široce ledvinitými ušními víčky (tragy). Foto Jaroslav Červený.

Netopýr stromový je druhem se silnou vazbou na zachovalé staré listnaté lesy. V roce 2014 jsme si tedy vytipovali několik nejzachovalejších bukových lesů v oblasti mezi Karlovými Vary a Koruní, kde nám výskyt netopýra stromového připadal nejpravděpodobnější. Vybraná místa jsme pak navštívili s detektorem během několika teplých nocí v červnu a červenci. Naše intuice nás nezklamala, netopýry stromové se nám podařilo zaznamenat hned na dvou lokalitách. První z nich tvoří starý bukový porost u Dubiny pod národní přírodní památkou Skalky skřítků, kde večer 19. 6. 2014 létal je-

den jedinec podél rozhraní lesa a paseky. Druhým místem, kde jsme netopýry stromové zaznamenali, byla paseka uprostřed starých bučin v lázeňských lesích nad Karlovými Vary, pod Ottovou výšinou. Za soumraku 6. 7. 2014, ale i později za úplné tmy, zde létali nejméně tři jedinci, které si bylo možné z vyvýšeného místa na horním okraji paseky i poměrně dobře prohlédnout. Správnost určení nahraných netopýřích hlasů nám následně potvrdil doc. Bartonička.

V roce 2015 jsme se pokoušeli netopýry stromové vypátrat v dalších více než 10 nejzachovalejších

▲ Mapa výskytu netopýra stromového v České republice. Podle Nálezové databáze AOPK ČR.

bučinách a doubravách v různých částech Karlovarského a sousedících částech Plzeňského kraje, všude však bez úspěchu.

Nejbližší záznam o výskytu netopýra stromového pochází z roku 1994 od Mgr. Zdeňka Bárty ze zámeckého parku Krásný Dvůr na Podbořansku (odchyt jednoho jedince). Také v těchto končinách jde o ojedinělý záznam. Těžištěm výskytu druhu v České republice je totiž Šumava a Pošumaví, odkud zasahuje i do Českého lesa, dále pak jihočeské pánve, a především jižní Morava, Pomoraví, Poodří, Jeseníky a Beskydy.

Výskyt netopýra stromového považujeme za doklad výjimečné kvality listnatých lesů v našem kraji. Jedním dechem ale musíme dodat, že při výběru lokalit, kde jsme se pokoušeli netopýra stromového nalézt, jsme vůbec nemuseli myslet na podmínku výskytu pasek. V podstatě všechny zachovalé lesní bučinné celky jsou dnes v Karlovarském kraji těženy. Obzvláště znepokojivá je výše těžeb v oblasti Doupovských hor. Samotné kácení starých bučin má jistě významný vliv na množství úkrytů a kvalitu stanovištních podmínek řady vzácných a chráněných druhů živočichů. Mnohem znepokojivější však je, že na vzniklých pasekách často není ponecháváno přirozené zmlazení listnáčů a jsou zde vysazovány

stanovištně nepůvodní dřeviny, především smrk. I z tohoto důvodu je v současnosti připravováno vyhlášení několika přírodních rezervací, které by měly zajistit územní ochranu alespoň některým nejcennějším komplexům zdejších listnatých lesů, které doposud nebyly součástí chráněných území. Zbývá jich však už povážlivě málo.

Poděkování: Nebudeme pravděpodobně příliš přehánět, řekneme-li, že až s výjimkou pár letmých pohledů na letící jedince ve svitu čelovky dosud netopýra stromového v našem kraji nikdo neviděl. Náš dík tedy patří prof. Jaroslavu Červenému, který nám poskytl fotografie těchto téměř nepolapitelných nočních tvorů. Za cenné rady a revizi nahrávek s netopýřími hlasy děkujeme doc. Tomášovi Bartoničkovi. ■

Literatura

- Anděra M. et Horáček I. (2005): Poznáváme naše savce. 2. přepracované vydání. Sobotáles, Praha, 327 pp.
- Boston E. S. M., Roué S. G., Montgomery W. I. et Prodhhl P. A. (2012): Kinship, parentage and temporal stability in nursery colonies of Leisler's bat (*Nyctalus leisleri*). – *Behavioural Ecology* 23 (5): 1015–1021.
- Meschede A., Güthler W. et Boye P. (2001): Fledermäuse im Wald – Informationen und Empfehlungen für den Waldbewirtschaftler. Bundesamt für Naturschutz, 20 pp.

Netopýr stromový (*Nyctalus leisleri*) je v pořadí již devatenáctým druhem netopýra zjištěným na území Karlovarského kraje a na dlouho je pravděpodobně také druhem posledním. Jeho celkový areál zahrnuje zónu opadavých a smíšených lesů a zasahuje od Pyrenejského poloostrova a Velké Británie až po Ural, nesouvisle pak až po Afghánistán, Indii a severní Afriku. Ve většině areálu je vzácný. Častější je pouze v Irsku, kde jako úkryty využívá nejen stromové dutiny, ale i lidské stavby. Jde o tažný druh schopný překonávat vzdálenosti i přes 1 000 km, což dokládají zimní nálezy kroužkovaných jedinců na jihu evropského areálu (Anděra et Horáček 2005). Netopýr stromový je naším středně velkým druhem, váží obvykle 12–20 gramů a rozpětí křídel se u něj pohybuje mezi 26 a 32 cm.

Potravou netopýra stromového jsou noční motýli, jepice, chrostíci a chroustci (Anděra et Horáček 2005). Při lovu létá rychle a svoji kořist

loví ve volném prostoru, obvykle nad pasekami, podél lesních okrajů ve výšce stromových korun a nad vodou. Na svá loviště mohou létat ze vzdálenosti i 10 a více kilometrů. Jako úkryty si vybírá dutiny, pukliny a trhliny ve stromech, nejčastěji vysoko nad zemí, které během letního období střídá každé 2–4 dny. Reprodukční kolonie může tvořit až 70 samic, ale velké zimní kolonie zjištěny nebyly (Meschede et al. 2001). Samici se rodí obvykle jediné mládě, může mít ale i dvojčata. Během srpna a září sedávají samci na kmenech stromů a lákají samice hlasy, které jsou slyšitelné i pro člověka. Samci pak se samicemi vytvářejí harémová uspořádání, ve kterých bývá až 10 samic (Boston et al. 2012).

V České republice patří netopýr stromový mezi zákonem chráněné, silně ohrožené druhy. Ohrožen je především kácením doupných stromů, nadměrnou těžbou listnatých lesů a jejich nahrazováním lesy jehličnatými.